

Wyrażamy uznanie dla wysiłku osób i instytucji, które w ciągu trzech lat brały udział w przygotowaniu Międzynarodowej Konferencji Konserwatorskiej „Kraków 2000” oraz jej Sesji Plenarnej „Dziedzictwo kulturowe fundamentem rozwoju cywilizacji”.

My, uczestnicy Międzynarodowej Konferencji Konserwatorskiej „Kraków 2000”~ świadomi głębokich znaczeń i wartości dziedzictwa kulturowego, podajemy niniejsze pryncypia uwadze wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za nie, aby mogły kierować się nimi w swych wysiłkach na rzecz jego ochrony.

Preambuła

Działając w duchu Karty Weneckiej, biorąc pod uwagę międzynarodowe rekomendacje oraz przyspieszony proces jednoczenia się Europy u progu nowego milenium, jesteśmy świadomi, że żyjemy w warunkach, w których tożsamość ujmowana w coraz szerszym aspekcie staje się bardziej wysublimowana i odmienna zarazem. Europa dzisiejsza charakteryzuje się kulturą różnorodnością i szacunkiem dla pluralizmu fundamentalnych wartości dostrzeganych w dziedzictwie materialnym (ruchomym i nieruchomym) jak i intelektualnym, który musi uwzględniać także zróżnicowanie znaczeń i powstawanie sprzeczności.

To zobowiązuje wszystkich odpowiedzialnych za zachowanie dziedzictwa kulturowego do zwrócenia szczególnej uwagi na właściwe rozwiązywanie problemów i dokonywanie wyborów na drodze do osiągnięcia wyznaczonego celu.

Każda wspólnota — poprzez swą zbiorową pamięć i świadomość przeszłości — jest odpowiedzialna za identyfikację oraz zarządzanie własnym dziedzictwem. Poszczególne elementy tego dziedzictwa są rozumiane jako nośniki wielu różnych wartości zmieniających się w czasie. W tym procesie zmian każda wspólnota winna pogłębiać świadomość i poczucie potrzeby zachowania wartości charakterystycznych dla jej dziedzictwa.

Dziedzictwo nie może być zdefiniowane w jednoznaczny sposób. Można natomiast określić kryteria, na podstawie których dziedzictwo to jest identyfikowane. Pluralizm społeczeństwa polega na **różnorodności** koncepcji dziedzictwa podejmowanych przez całą wspólnotę; dlatego też narzędzia i metody stworzone dla właściwej jego ochrony powinny być przystosowywane do ewolucyjnego **procesu ciągłych zmian**, któremu to dziedzictwo podlega. Ten szczególny aspekt wyboru wartości dziedzictwa wymaga przygotowania programu ochrony i podjęcia szeregu decyzji, które powinny być skodyfikowane w projekcie konserwatorskim zgodnie z odpowiednimi kryteriami technicznymi i strukturalnymi.

Świadomi głębokich wartości Karty Weneckiej i podążając ku wytkniętym przez nią celom, proponujemy następujące zasady konserwacji i restauracji dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego, uwzględniające potrzeby naszych czasów.

Cele i metody

1. Dziedzictwo architektoniczno-urbanistyczne i krajobrazowe oraz dzieła sztuki do niego przynależne są wynikiem identyfikacji związanej z różnymi wydarzeniami historycznymi i kontekstem społeczno-kulturowym. Naszym celem jest ochrona tego dziedzictwa. **Ochrona** może być realizowana poprzez wiele rodzajów interwencji, takich jak: prewencyjna konserwacja środowiska, doraźne utrzymywanie, naprawa, restauracja, renowacja czy rehabilitacja (rewaloryzacja). Każda interwencja wiąże się z decyzjami, wyborem i odpowiedzialnością związaną z całością dziedzictwa, a także z tymi jego elementami, których znaczenie może być dziś nierozpoznane, ale które może być rozpoznane w przyszłości.

2. **Właściwe utrzymywanie i naprawa** są podstawową częścią procesu ochrony dziedzictwa. Działania te muszą być zintegrowane wraz z systematycznymi badaniami, kontrolą, stałym monitoringiem i prowadzeniem testów. Potencjalne uszkodzenia muszą być przewidywane i rejestrowane, aby możliwe było podjęcie właściwych środków prewencyjnych.

3. Ochrona dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego jest realizowana przez projekt **konserwatorski** określający jej długoterminową strategię. „Projekt konserwatorski” powinien być oparty na szeregu odpowiednich rozwiązań technicznych i przygotowany w poznawczym procesie gromadzenia wiedzy i interpretacji budynku, zespołu, miasta czy miejsca, uwzględniając znajomość zarówno tradycyjnych jak i nowoczesnych materiałów, badania strukturalne, analizę pomiarową i graficzną oraz identyfikację znaczeń historycznych, artystycznych i społeczno-kulturowych. Wszelkie niezbędne specjalistyczne dyscypliny muszą uczestniczyć w projekcie konserwatorskim, a jego koordynowanie ma być powierzone osobie wykwalifikowanej i wykształconej.

4. **Rekonstrukcji** całych części budynku „w stylu historycznym” winno się unikać. Rekonstrukcja bardzo małych fragmentów o znaczeniu architektonicznym może być stosowana wyjątkowo pod warunkiem, że oparta jest na precyzyjnej i niekwestionowanej dokumentacji. Jeśli wykonanie większych części przestrzennych czy funkcjonalnych jest konieczne do właściwego użytkowania budynku, powinny one być projektowane w duchu współczesnej architektury. Rekonstrukcja całego budynku zniszczonego przez konflikt zbrojny czy klęski żywiołowe jest do przyjęcia jedynie ze względu na wyjątkowe społeczne czy kulturowe motywacje związane z tożsamością całej wspólnoty.

Różne rodzaje dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego

5. Każda interwencja w dziedzictwo archeologiczne

– ze względu na jego delikatność – powinna uwzględniać jego związki z otoczeniem, terytorium i krajobrazem. Tak dalece, jak to tylko możliwe, należy redukować destrukcyjne aspekty prac wykopaliskowych, w czasie których musi być zapewniona pełna dokumentacja stanowiska archeologicznego.

Podobnie jak i we wszystkich innych przypadkach, także prace konserwatorskie przy odkryciach archeologicznych mają być oparte na zasadzie minimalnej interwencji. Mogą one być wykonane jedynie przez profesjonalistów, a stosowane przez nich metody i techniki muszą być ściśle kontrolowane.

W ochronie i publicznej prezentacji stanowisk archeologicznych powinno być promowane wykorzystanie współczesnych technik informatycznych, takich jak: bazy danych, systemy multimedialnych prezentacji i wirtualnych rekonstrukcji.

6. Celem ochrony **budynków historycznych**, tak w miejskim, jak i wiejskim kontekście, jest zachowanie ich autentyczności i integralności, w tym ich przestrzeni wewnętrznych, wyposażenia i dekoracji, zgodnie z zamierzeniem

oryginalnym. Taka ochrona wymaga odpowiedniego „projektu konserwatorskiego” definiującego cele i metody ich osiągnięcia. W wielu wypadkach konieczne jest także zapewnienie odpowiedniego użytkowania, zgodne z zachowaną przestrzenią i znaczeniem obiektu. Wszelkie prace w budynkach historycznych muszą w pełni respektować wszystkie warstwy stratygraficzne i okresy historyczne zachowane w jego obecnej substancji.

7. **Dziela sztuki, wyposażenie ruchome i dekoracja architektoniczna**, które stanowią integralną część budynku historycznego, powinny być zachowywane poprzez specjalistyczny projekt konserwacji lub program restauracji w powiązaniu z projektem ogólnym. Oznacza to, że konserwator i restaurator powinni posiadać niezbędną wiedzę oraz odpowiednie wykształcenie zawodowe i artystyczne pozwalające im na interpretację badań i analiz stanowiącą podstawę do sformułowania projektu lub programu prac konserwatorskich obiektu wraz z całym otoczeniem, ruchomymi dziełami sztuki i dekoracją architektoniczną, z poszanowaniem tradycyjnych rzemiosł budowlanych, gwarantujących profesjonalne wykonawstwo.

Dziedzictwo to, stanowiące znaczący element całego dziedzictwa kulturowego, wymaga działań zintegrowanych, ocenianych także w aspekcie etyki zawodowej i osobistej odpowiedzialności.

8. **Historyczne miasta i wsie**, powiązane z kontekstem terytorialnym stanowią znaczną część naszego uniwersalnego dziedzictwa i powinny być postrzegane

jako całość utworzona z przestrzeni i struktur będących wynikiem aktywności człowieka, która pozostaje w ciągłym procesie ewolucji i zmian. Dotyczy to wszystkich epok historycznych i formacji społecznych i wymaga zintegrowanego procesu planowania, dysponującego szerokim wachlarzem różnorodnych działań. Ochrona w kontekście miejskim zajmuje się zespołami budynków i przestrzeniami otwartymi, które są elementami obszarów zurbanizowanych i tworzą wartości także w sensie niewymiernym. Stąd też ochrona miasta historycznego musi odnosić się do jego morfologicznej, funkcjonalnej i strukturalnej całości, rozumianej jako część terytorium i otaczającego go środowiska oraz krajobrazu. Budynki, które tworzą obszary historyczne, same w sobie nie muszą mieć specjalnej wartości architektonicznej, ale mogą być chronione ze względu na wyróżniające je cechy przestrzenne, technologiczne, dekoracyjne i kolorystyczne, będące cechami wiążącymi je w organiczną całość z obszarami historycznymi.

Projekt konserwatorski dla **historycznego miasta, osiedla lub Wsi** powinien przewidywać zarządzanie zmianami, przy równoczesnej możliwości weryfikowania wybranych rozwiązań, łącząc kwestię ochrony dziedzictwa z aspektami społecznymi i ekonomicznymi. Oprócz uzyskania wiedzy o samych strukturach istnieje konieczność przeprowadzenia badań nad wpływem zmian i narzędziami potrzebnymi w procesie zarządzania. Projekt konserwatorski miast i obszarów historycznych dotyczy budynków w ich dwójakiej funkcji: elementów, które definiują przestrzeń miasta poprzez jego formę urbanistyczną, oraz ich wewnętrznej aranżacji przestrzennej, stanowiącej treść samego budynku.

9. Krajobrazy jako dziedzictwo kulturowe odzwierciedlają permanentną interakcję zachodzącą w różnych formacjach kulturowych pomiędzy człowiekiem, naturą a środowiskiem fizycznym i są świadectwem ewolucyjnego związku jednostki i społeczności ze środowiskiem. W tym kontekście ich zachowanie, ochrona i rozwój koncentrują się na ludzkich i naturalnych cechach integrujących wartości kulturowe: materialne i niematerialne. Dlatego tak ważne jest, aby zrozumieć i szanować charakter krajobrazów, oraz by stosować odpowiednie prawa i normy w celu harmonizowania pożądanego kierunku rozwoju regionów z zasadniczymi wartościami dziedzictwa, zwłaszcza że w wielu społeczeństwach krajobrazy kulturowe są historycznie rezultatem urbanizacji obszarów i powstawania miast.

Integracja ochrony krajobrazu kulturowego ze zrównoważonym rozwojem regionów uwzględniającym działania proekologiczne, ochronę środowiska naturalnego i miejsc z działaniami ekologicznymi oraz środowiskiem naturalnym wymagają świadomości i zrozumienia procesów urbanizacyjnych. W ich następstwie tworzyły się ściśle powiązania pomiędzy krajobrazem a strukturami metropolii, miast i miasteczek.

Zarówno zintegrowana ochrona krajobrazu pierwotnego i archeologicznego, jak i dynamiczny rozwój współczesnych krajobrazów winny uwzględniać wartości społeczne, kulturowe i estetyczne.

10. Techniki konserwacji powinny być ściśle powiązane z interdyscyplinarnymi badaniami naukowymi nad materiałami i technologiami używanymi do budowy, naprawy czy restauracji dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego. Wybrana interwencja powinna respektować oryginalną funkcję i zapewniać zgodność z istniejącymi materiałami i strukturami i wartościami architektonicznymi.

Wszelkie nowe materiały i technologie powinny być rygorystycznie testowane, porównywane i dobrze rozpoznane przed zastosowaniem. Równocześnie, zastosowanie nowych technik in Situ (w obiekcie) musi uwzględniać w pierwszym rzędzie dobro istniejącej substancji, a także stały monitoring uzyskiwanych wyników, tak aby można było ocenić ich zachowanie się w czasie i możliwość potencjalnej odwracalności interwencji.

Szczególną uwagę należy zwrócić na znaczenie znajomości tradycyjnych materiałów i technik oraz ich właściwe wykorzystanie w kontekście potrzeb współczesnego społeczeństwa, co samo w sobie jest ważnym składnikiem ochrony dziedzictwa kulturowego.

Zarządzanie

11. Dla zarządzania dynamicznymi zmianami, transformacją i rozwojem miast historycznych jak i całego dziedzictwa kulturowego muszą być podejmowane odpowiednie regulacje, dokonywane wybory i monitorowanie rezultatów, jako zasadniczą część tego procesu należy uznać zidentyfikowanie ryzyka, zastosowanie odpowiednich systemów zapobiegania i stworzenie planu działań w sytuacjach kryzysowych. Turystyka kulturowa, oprócz pozytywnego wpływu na gospodarkę lokalną, powinna być także uważana za czynnik ryzyka. Należy zwrócić zarazem uwagę na optymalizację kosztów utrzymania dziedzictwa.

Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna stanowić integralną część procesu planowania i zarządzania, ponieważ może przyczynić się do zrównoważonego wzrostu jakościowego i gospodarczego danego społeczeństwa.

12. Pluralizm wartości dziedzictwa i różnorodność interesów powodują konieczność istnienia takiej struktury komunikacji społecznej, która pozwala na udział w procesie planowania i zarządzania także mieszkańcom, a nie tylko specjalistom i administratorom. Społeczeństwa są odpowiedzialne za ustanowienie odpowiednich metod i struktur zapewniających udział osób indywidualnych i organizacji pozarządowych w procesie podejmowania decyzji.

Szkolenie i edukacja

13. Szkolenie i edukacja w dziedzinie dziedzictwa kulturowego wymaga zaangażowania społecznego i integracji z narodowymi systemami edukacji na wszystkich poziomach. Złożoność projektów konserwatorskich czy jakichkolwiek innych interwencji uwzględniających całokształt aspektów historycznych, technicznych, kulturowych i gospodarczych wymaga wyznaczenia kompetentnego i odpowiedzialnego kierownika prac.

Szkolenie konserwatorów i restauratorów ma charakter interdyscyplinarny i musi dostarczyć im wiedzy i wykształcenia z zakresu historii sztuki, architektury, technologii i technik konserwatorskich oraz materiałoznawstwa zabytkowego, które wraz z doświadczeniem i zdolnościami artystycznymi stanowią o jego kwalifikacjach i umiejętnościach.

Szkolenie profesjonalistów i techników w dyscyplinach konserwatorskich powinno w pełni brać pod uwagę rozwijające się metody i wiedzę techniczną oraz być świadome toczącej się debaty nad teorią i polityką ochrony.

Poprzez permanentne szkolenie powinna być stale podnoszona jakość rzemiosła i pracy technicznej wykonanej w czasie realizacji projektów konserwatorskich.

Środki prawne

14. Zachowanie i ochrona dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego oraz dzieł sztuki wymagają stworzenia lepszych warunków poprzez podejmowanie skutecznych działań prawnych i administracyjnych. Powinny one gwarantować wykonywanie projektów konserwatorskich oraz ich realizację lub nadzór nad nią jedynie wykształconej kadry profesjonalnej.

Regulacje prawne powinny także wprowadzać ustalenia dotyczące ochrony zawodu i drogi zdobywania doświadczenia praktycznego wyłącznie w ramach autoryzowanych programów szkolenia. Należy zwrócić uwagę, aby przed uzyskaniem pozwolenia na niezależną praktykę szkolenie nowych kadr odbywało się pod stałym nadzorem profesjonalnych konserwatorów.

Kraków – Wawel, 26 października 2000 r.

Tekst niniejszy zredagowany został na podstawie materiałów dostarczonych przez Przewodniczących Sekcji Tematycznych przez zespół w składzie: Joseph A. Cannataci (Malta), Sherban Cantacusino (Wielka Brytania), Giuseppe Cristinelli (Włochy), Mario Docci (Włochy), Jukka Jokilehto (Finlandia-Wiochy), Andrzej Kadluczka (Polska), Tatiana Kirova (Włochy), Marek Konopka (Polska), Jean L. Luxen (Belgia), Inyar Maxwell (Szkocja), Andre De Naeyer (Belgia), Krzysztof Pawłowski (Polska), Salvador Perez Arroyo (Hiszpania), Michael Petzet (Niemcy), Ireneusz Pluska (Polska), Manfred Wehdorn (Austria), Mihaly Zador (Węgry).

Załącznik – definicje

Komitet redagujący „Kartę Krakowską” posługiwał się następującymi koncepcjami terminologicznymi:

a. Dziedzictwo – stanowi ogół dzieł ludzkich, w których społeczeństwo uznaje swe szczególne i specyficzne wartości i z którymi się identyfikuje. Identyfikacja i wyszczególnienie dziedzictwa jest zatem procesem związanym z wyborem wartości.

b. Zabytek – jest elementem identyfikowanym jako posiadającym wartość i tworzącym wsparcie dla pamięci.

W nim pamięć odnajduje aspekty odnoszące się do dzieł i myśli człowieka, kojarzone z historią. Mogą one być ciągle w naszym zasięgu, nawet jeśli jeszcze nie są zinterpretowane.

c. Autentyczność – oznacza sumę konkretnych, historycznie potwierdzonych cech: od stanu oryginalnego do obecnego, będącego wynikiem różnych transformacji, które miały miejsce w czasie.

d. Tożsamość – jest rozumiana jako wspólne odniesienie do zarówno obecnych wartości tworzonych w sferze społeczności jak i przeszłych wartości przeszłości, identyfikowanych w swej autentyczności.

e. Konserwacja – jest zespołem postaw społeczeństwa przyczyniającym się do tego, że dziedzictwo i jego zabytki trwają. Konserwacja uzyskiwana jest przez odniesienie do wartości rzeczy, której przypisuje się wartości.

f. Restauracja – jest operacją wykonaną na dobrach dziedzictwa, ma na celu konserwację autentyczności i przejęcie jej przez społeczeństwo.

g. Projekt restauracji – projekt, wynikający z wyboru polityki konserwacji jest procesem, przez który wykonywana jest restauracja dziedzictwa budowlanego i krajobrazu.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

z dnia 18 października 2000 r.

§11 .1. Prace konserwatorskie przy zabytkach ruchomych mogą prowadzić osoby, które posiadają dyplom ukończenia wyższych studiów na kierunku konserwacja i restauracja dzieł sztuki lub wyższych studiów zawodowych na specjalności w zakresie konserwacji zabytków i tytuł zawodowy magistra oraz odbyły po uzyskaniu dyplomu co najmniej 1 2-miesięczną praktykę w zakresie konserwacji tych zabytków.